

آموزش اصول فقه

همراه با نمونه سؤالات طبقه‌بندی شده
آزمون وکالت و پاسخنامه تشریحی

مؤلفان:

مرتضی رحمانیان، شهرام رحمانی
اعضای هیأت علمی دانشگاه پیام نور

مجمع علمی و فرهنگی مجید

عنوان و نام پدیدآور : آموزش اصول فقه همراه با نمونه سوالات طبقه بندی شده
 آزمون وکالت و پاسخنامه تشریحی -
 مؤلفان: مرتضی رحمانیان، شهرام رحمانی
 تهران: مجد، ۱۳۹۴.
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۳۴۶-۲
 وضعیت فهرست نویسی : فیای مختصر
 یادداشت : فهرست نویسی کامل این اثر در نشانی: <http://opac.nlaj.ir> قابل دسترسی است
 شماره کتابشناسی ملی : ۳۷۸۷۹۷۵

هرگونه تکثیر کامل یا قسمتی از کتاب بدون اجازه پدیدآورنده، یا ناشر خلاف قانون، شرع و اخلاق است.
 موارد تخلف را به دفتر مرکزی «مجد» گزارش فرمایید.

آموزش اصول فقه

مؤلفان: مرتضی رحمانیان، شهرام رحمانی

انتشارات مجد

چاپ اول: ۱۳۹۴ تعداد: ۵۰۰ نسخه

حق چاپ محفوظ و منحصر «مجد» است.

دفتر مرکزی:

تهران، خیابان ۱۲ فروردین، تقاطع خیابان وحید نظری، پلاک ۱۰۸

تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴ - ۶۶۴۰۹۴۲۲ - ۶۶۹۶۳۳۸۶

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۳۴۶-۲

ISBN: 978-600-193-346-2

شعبه فروردین: خیابان ۱۲ فروردین- مقابل تعزیرات، پلاک ۲۸۳، طبقه دوم تلفن: ۶۶۴۹۰۹۹۸

شعبه اردیبهشت: خیابان اردیبهشت (منیری جاوید)، تقاطع شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۷ تلفن: ۶۶۴۸۶۸۷۴

شعبه یزد: خیابان فرخی یزدی، مجتمع تجاری شقایق، طبقه هم کف - تلفن: ۳۶۳۶۸۶۷ - ۳۵

www.majdlaw.ir

E-mail: majdlaw92@gmail.com

سیستم اشتراک پذیری «مجد»:

ارسال پیامک حاوی نام و نام خانوادگی و شغل (در صورت تمایل) به شماره ۰۲۱۶۶۴۹۰۹۹۸
 فصلنامه حقوقی مجد با ارائه مقالات اساتید مبرز حقوق کشور بطور منظم منتشر می شود.

فهرست مطالب

۱۳.....	پیشگفتار.....
۱۵.....	مقدمه.....
۲۱.....	فصل اول: وضع و استعمال الفاظ.....
۲۳.....	گفتار اول: تعریف و اقسام وضع.....
۲۵.....	گفتار دوم: تقسیم الفاظ.....
۲۵.....	الف- لفظ مختص.....
۲۵.....	ب- لفظ مترادف.....
۲۵.....	ج- لفظ دارای چند معنا.....
۲۸.....	گفتار سوم: حقیقت.....
۲۸.....	الف- علامتهای حقیقت.....
۳۰.....	ب- اقسام حقیقت.....
۳۲.....	گفتار چهارم: مشتق.....
۳۲.....	الف- تعریف و انواع مشتق.....
۳۲.....	ب- موارد استعمال لفظ مشتق.....
۳۴.....	گفتار پنجم: اصول لفظی.....
۳۶.....	نمونه سؤالات.....
۴۳.....	فصل دوم: اوامر و نواهی.....
۴۵.....	گفتار اول: اوامر.....
۴۵.....	الف- معنا و الفاظ امر.....
۴۶.....	ب- ماده و صیغه امر.....
۴۷.....	ج- دلالت امر.....
۴۸.....	د- تقسیمات واجب.....
۴۸.....	۱- واجب عینی و کفایی.....
۴۸.....	۲- واجب تعینی و تخییری.....

- ۴۹..... ۳- واجب تبعی و توصلی
- ۵۰..... ۴- واجب مطلق و مشروط
- ۵۰..... ۵- واجب موقت و غیرموقت
- ۵۱..... ۶- واجب معلق و منجز
- ۵۲..... ۷- واجب اصلی و تبعی
- ۵۳..... گفتار دوم: نواهی
- ۵۳..... الف- تعریف نهی و انواع آن
- ۵۳..... ب- دلالت نهی بر حرمت و فساد
- ۵۶..... ج- ضد
- ۵۷..... د- اجتماع امر و نهی
- ۵۷..... هـ- اجزا
- ۵۹..... نمونه سؤالات

- ۶۳..... فصل سوم: مفاهیم
- ۶۵..... گفتار اول: منطوق و اقسام آن
- ۶۵..... الف- منطوق صریح
- ۶۵..... ب- منطوق غیر صریح
- ۶۷..... گفتار دوم: مفهوم و اقسام آن
- ۶۷..... الف- مفهوم موافق
- ۶۷..... ب- مفهوم مخالف و انواع آن
- ۶۸..... ۱- مفهوم شرط
- ۶۹..... ۲- مفهوم حصر و استثنا
- ۷۰..... ۳- مفهوم غایت
- ۷۰..... ۴- مفهوم وصف
- ۷۳..... ۵- مفهوم عدد
- ۷۵..... ۶- مفهوم لقب
- ۷۶..... نمونه سؤالات

فصل چهارم: عام و خاص، مطلق و مقید، مجمل و مبین	۸۱
گفتار اول: عام و خاص	۸۳
الف- مفهوم عام و خاص	۸۳
ب- الفاظ عموم	۸۳
ج- اقسام عام	۸۴
د- تخصیص و انواع مخصّص	۸۵
۱- مخصّص لفظی	۸۵
۲- مخصّص غیرلفظی (ثبی)	۸۶
هـ- اعتبار عام پس از تخصیص	۸۷
۱- اعتبار عام در صورت عدم اجمال مخصّص	۸۷
۲- اعتبار عام در صورت اجمال مخصّص	۸۸
و- عمل به عام پیش از جستجوی مخصّص	۹۱
ز- تخصیص عام به وسیله مفهوم	۹۲
ح- یک مخصّص پس از چند عام	۹۴
ط- دوران بین نسخ و تخصیص	۹۴
ی- صور تعارض حکم عام و حکم خاص	۹۶
گفتار دوم: مطلق و مقید	۹۸
الف- مفهوم مطلق و مقید	۹۸
ب- انواع قید	۹۸
ج- فرق مطلق و عام	۹۹
د- نحوه استفاده اطلاق از مطلق	۱۰۰
۱- در مقام بیان بودن متکلم	۱۰۰
۲- عدم وجود قرینه بر تقیید	۱۰۱
۳- عدم انصراف	۱۰۱
۴- نبودن قدر متیقّن در مقام تخاطب	۱۰۳
هـ- حمل مطلق بر مقید	۱۰۳
و- اطلاق مقامی	۱۰۵
گفتار سوم: مجمل و مبین	۱۰۶
الف- مفهوم مجمل و مبین	۱۰۶

- ب- عوامل بروز اجمال در کلام..... ۱۰۷
ج- راههای رفع اجمال..... ۱۰۸
نمونه سؤالات..... ۱۱۰

فصل پنجم: ادله و منابع فقه..... ۱۱۹

گفتار اول: قطع و ظن و شک..... ۱۲۱

الف- تعاریف و اصطلاحات..... ۱۲۱

ب- قطع..... ۱۲۳

۱- حجیت قطع..... ۱۲۳

۲- تجرّی و اتّیاد..... ۱۲۴

ج- ظن و انواع آن..... ۱۲۵

۱- ظن شخصی و ظن نوعی..... ۱۲۵

۲- ظن خاص و ظن مطلق..... ۱۲۵

گفتار دوم: ادله اربعه..... ۱۲۷

الف- قرآن (کتاب)..... ۱۲۷

ب- سنت..... ۱۲۸

۱- اقسام خبر..... ۱۲۹

۲- رابطه سنت با قرآن..... ۱۳۰

ج- اجماع و اقسام آن..... ۱۳۱

د- عقل و اقسام دلیل عقلی..... ۱۳۴

۱- مستقلات عقلی..... ۱۳۴

۲- غیر مستقلات عقلی..... ۱۳۵

۱- ۲- مقدمه واجب و مقدمه حرام..... ۱۳۵

۲- ۲- اذن در شیء و اذن در لوازم آن..... ۱۴۱

گفتار سوم: ادله و منابع فرعی احکام..... ۱۴۲

الف- بنای عقلا..... ۱۴۲

ب- عرف..... ۱۴۲

ج- شهرت..... ۱۴۴

د- قیاس و اقسام آن..... ۱۴۵

فهرست مطالب □ ۹

۱- قیاس منصوبالعله و قیاس مستیطالعله	۱۴۶
۲- قیاس اولویت، قیاس مساوی و قیاس ادنی	۱۴۷
۳- قیاس جلی و قیاس خفی	۱۴۸
۴- اصطلاحات مرتبط قیاس	۱۴۸
۵- اعتبار قیاس در حقوق	۱۵۰
هـ- استحسان	۱۵۱
و- مصالح مرسله (استصلاح)	۱۵۳
۱- اقسام مصلحت	۱۵۴
۲- کاربرد مصلحت در حقوق	۱۵۵
ز- استقراء	۱۵۶
نمونه سؤالات	۱۵۸
فصل ششم: اصول عملیه	۱۶۷
کلیات	۱۶۹
گفتار اول: اصل استصحاب	۱۷۰
الف- تعریف و ماهیت استصحاب	۱۷۰
ب- ادله حجیت اصل استصحاب	۱۷۱
ج- عناصر استصحاب	۱۷۲
د- اقسام استصحاب	۱۷۴
۱- استصحاب حکمی و موضوعی	۱۷۴
۲- استصحاب وجودی و عدمی	۱۷۵
۳- استصحاب در مورد شک در مقتضی و شک در رافع	۱۷۶
هـ- آثار اجرای استصحاب	۱۷۷
و- اصل تأخر حادث	۱۷۸
گفتار دوم: اصل برائت	۱۷۹
الف- تعریف و ماهیت اصل برائت	۱۷۹
ب- ادله حجیت اصل برائت	۱۸۰
ج- تقسیمات شبهه در اصل برائت	۱۸۰
د- مجرای اصل برائت	۱۸۱

۱۸۲.....	هـ- اصل برائت در علم حقوق
۱۸۴.....	گفتار سوم: اصل احتیاط (اصل اشتغال).....
۱۸۴.....	الف- تعریف اصل احتیاط.....
۱۸۴.....	ب- ادله حجیت اصل احتیاط.....
۱۸۵.....	ج- تقسیمات شبهه در اصل احتیاط.....
۱۸۵.....	۱- اقسام شبهه تحریمی موضوعی.....
۱۸۶.....	۲- اقسام شبهه وجوبی.....
۱۸۸.....	گفتار چهارم: اصل تخییر.....
۱۸۸.....	الف- تعریف اصل تخییر.....
۱۸۸.....	ب- تقسیمات شبهه در اصل تخییر.....
۱۸۹.....	ج- تفاوت واجب تخییری با اصل تخییر.....
۱۹۰.....	نمونه سؤالات.....
۱۹۷.....	فصل هفتم: تعارض ادله.....
۱۹۹.....	گفتار اول: مفهوم تعارض.....
۱۹۹.....	الف- تعریف تعارض و اقسام آن.....
۲۰۰.....	ب- فرق تراحم با تعارض.....
۲۰۱.....	گفتار دوم: حکم تعارض غیر مستقر (تعارض ظاهری).....
۲۰۱.....	الف- تخصیص.....
۲۰۲.....	ب- حکومت.....
۲۰۳.....	ج- ورود.....
۲۰۴.....	د- تخصّص.....
۲۰۶.....	گفتار سوم: حکم تعارض مستقر (تعارض واقعی).....
۲۰۶.....	الف- تعارض امارات با یکدیگر.....
۲۰۷.....	۱- تعارض بینات.....
۲۰۷.....	۲- تعارض بینه با اماره ید.....
۲۰۸.....	۳- تعارض اقرار و اماره ید.....
۲۰۸.....	۴- تعارض اماره قانونی و اماره قضایی.....
۲۰۹.....	ب- تعارض امارات و اصول.....

فهرست مطالب □ ۱۱

۲۰۹.....	۱- تعارض استصحاب با اماره ید
۲۱۰.....	۲- تعارض استصحاب با سایر امارات
۲۱۱.....	۳- تعارض استصحاب با قاعده سخت
۲۱۲.....	۴- تعارض استصحاب با قاعده فراغ و تجاوز
۲۱۲.....	ج- تعارض اصول عملیه با یکدیگر
۲۱۲.....	۱- تعارض استصحاب با استصحاب
۲۱۳.....	۲- تعارض استصحاب با اصل برائت
۲۱۴.....	۳- تعارض استصحاب با اصل احتیاط
۲۱۴.....	۴- تعارض استصحاب با اصل تخییر
۲۱۵.....	۵- تعارض استصحاب با قاعده قرعه
۲۱۶.....	نمونه سؤالات
۲۲۳.....	فصل هشتم: اجتهاد و تقلید
۲۲۵.....	گفتار او: اجتهاد
۲۲۵.....	الف- تعریف و اقسام اجتهاد
۲۲۵.....	ب- احکام مترتب بر اجتهاد
۲۲۶.....	ج- تأثیر زمان و مکان در اجتهاد
۲۲۷.....	د- نظریه تخطئه و تصویب
۲۲۹.....	گفتار دوم: تقلید
۲۲۹.....	الف- تعریف تقلید و حدود آن
۲۲۹.....	ب- تقلید اعلم و تقلید میت
۲۳۱.....	پاسخنامه تشریحی
۲۴۵.....	سؤالات اصول فقه آزمون وکالت ۱۳۹۳
۲۴۹.....	پاسخنامه تشریحی اصول فقه آزمون وکالت ۱۳۹۳
۲۵۳.....	فهرست منابع

پیشگفتار

از هنگامی که متقاضی تدریس در دانشگاه شدم، درس اصول فقه از دروسی بود که همواره هم از طرف مدیر گروه و هم از سوی دانشجویان، جهت تدریس به بنده پیشنهاد می‌شد؛ شاید علتش ارتباط نه چندان دوستانه اساتید و دانشجویان با این واحد درسی بسیار مهم و لازم بود؛ دانشجویان همیشه از نبود یک منبع شیوا، روان، به زبان ساده و کاربردی در زمینه اصول فقه، شاکی بودند و به تبع، اساتید نیز از این مسأله رنج می‌بردند. همین امر باعث شد تا کتابهای مختلف اصولی را مطالعه نموده و مطالبی را در قالب جزوه درسی به دانشجویان عرضه دارم تا به وضوح شاهد رشد کمی و کیفی آنها در این واحد درسی باشم. این رویه ادامه داشت تا زمانی که به عنوان مدیر رشته حقوق، با مساعدت و همکاری دانشجویان، نمونه سؤالات و آزمونهای مربوط به اصول فقه گردآوری و پاسخهای آنها در کلاس تشریح گردید و در نهایت توسط اینجانب ویرایش و تهذیب و در قالب این اثر، بر اساس موضوع طبقه‌بندی شد.

نگارنده با توجه به آثار اساتید علم اصول فقه، نسبت به تدوین این اثر کمک آموزشی اقدام نموده است؛ مبنای اصلی این کتاب دوره سه جلدی کتاب ارزشمند «اصول فقه کاربردی»، نویسندگان دکتر سعید شریعتی و حسین قافی و همچنین کتاب «مبانی استنباط حقوق اسلامی» دکتر ابوالحسن محمدی می‌باشد و جهت تبیین بهتر مباحث از سایر آثار اصولی نیز حتی المقدور با ذکر مأخذ، استفاده نموده‌ام، اما از آنجا که هدف اینجانب، ارائه اثری ساده، آسان و در عین حال مختصر بوده، بدین جهت از ذکر کلیات، پیشینه تاریخی و مباحث غیرکاربردی خودداری کرده و سعی بر آن بوده با ارائه مثالهای مختلف حقوقی و قانونی در مباحث مختلف، کتابی قابل فهم و خودآموز برای دانشجویان مقطع کارشناسی و خصوصاً داوطلبان آزمون کارآموزی و کالت، مطابق با سرفصل وزارت علوم به جامعه حقوقی کشور با همکاری دوست و همکار گرامی جناب آقای شهرام رحمانی ارائه گردد. باشد که قبول افتد و در نظر آید.

در پایان لازم می‌دانم از همسر که صبورانه در مدت نگارش این اثر، سختیها و کمبودها را تحمل و با شرح صدر همدلی و همراهی‌ام نمود، صمیمانه تشکر نمایم.

مرتضی رحمانیان

عضو هیأت علمی دانشگاه پیام نور